

Образ Івана Нечуя-Левицького в українській поезії

Постать видатного українського прозаїка і драматурга, фольклориста й етнографа, педагога й критика, публіциста й історика, мемуариста й громадського діяча Івана Семеновича Нечуя-Левицького (1838-1918) належить до пантеону славетних. Звідси той пієтет, який відчутно в багатьох працях про письменника, що належать літературознавцям давнішого часу (О. Білецький, М. Возняк, Б. Грінченко, О. Дорошкевич, М. Драгоманов, С. Єфремов, Є. Кирилюк, М. Костомаров, В. Коряк, М. Сумцов, І. Франко, Д. Чижевський, А. Шамрай та ін.) чи дослідникам останніх десятиріч ХХ – початку ХХІ століття (А. Амбіцька, Н. Бернадська, М. Бондар, В. Зарва, Р. Іванченко, А. Калинчук, Н. Крутікова, Р. Міщук, М. Наєнко, В. Панченко, Н. Побірченко, А. Погрібний, В. Поліщук, І. Приходько, І. Сивкова, Л. Скорина, М. Сулима, М. Тарнавський, М. Ткачук, А. Хаврус, С. Хаврус, П. Хропко, В. Шевчук тощо).

Доля І. Нечуя-Левицького стала також об'єктом художнього осягнення в творах багатьох авторів. Це відомі й малознані письменники від другої половини ХІХ і до початку ХХІ століття: Л. Бистрова-Дробот, О. Болахівський, Ф. Бурлака, Б. Грінченко, С. Двірняк, І. Дробний, М. Дубовик, В. Загороднюк, В. Заєць, Г. Зленко, О. Коваленко, В. Ковтун, М. Кононенко, Марія Курінна (А. Жила), Андрій Легіт (А. Ворушило), В. Линовицький, О. Лупій, Т. Масенко, В. Метелиця, В. Мирний, В. Мова (Лиманський), К. Мордатенко, М. Негода, М. Пасічник, Н. Півторацька, К. Піка, І. Проценко, В. Прошин, М. Сингаївський, І. Степанюк, І. Федорченко, С. Хаврус, С. Чернілевський, В. Шептекита, І. Шульц, Є. Шупік, М. Щербак (Мишалов), О. Ющенко, А. Ярмутьський, П. Яценко та ін. Близькі за тематикою твори багатьох із названих авторів було об'єднано в антології “Нечуй поетичний” (2008), упорядкованій черкаським науковцем В. Поліщуком при допомозі *“жертвовного нечуєзнавця й нечуєлюбця, подвижницького оборонця і пропагандиста Нечуєвого образу й Нечуєвого слова, директора Стеблівського меморіального музею І. С. Нечуя-Левицького – Сергія Левковича Хавруся”* [21, с.3]. Отже, завдяки такому одержимому творчому тандемові маємо чудову поетичну антологію, присвячену видатному митцеві. В. Поліщук виступив у ролі редактора даного видання та автором передмови. У вступній статті “Поетичне слово про Нечуя” він наголосив, що лишається при думці *“про явно недостатню увагу українських поетів до образу і слова одного з найбільших майстрів усього українського красного письменства”* [21, с.3]. Нарікання цілком слушне, якщо згадати, що в дослідженнях минулих десятиліть якщо й заходила мова про відображення долі митця в художній літературі, то наводилися відомості лише про декілька текстів. Наприклад, у посібнику-семінарії М. Тараненка за 1984 рік [30, с.]. А проте до антології “Нечуй поетичний” увійшли понад тридцять творів (30 віршів та поема), що належать 25 авторам, а відтак це досить об'ємний набір: “До Нечуя (Прочитавши перші три повісті його)” В. Мови (Лиманського), “Велика широка рівнина...” “На руйновищі великім...” та “О, коли б я мав силу Давида...” І. Федорченка, “В гості до Нечуя” О. Лупія, “Богуслав” Андрія Легота (А. Ворушила), “Дума” Т. Масенка, “Іван Нечуй-Левицький” та “Стежина Івана Нечуя” М. Щербака, “Свято в Стеблеві” М. Негоди, “Тебе промінням день вінча...” В. Мирного, “Серце Нечуя” А. Ярмутьського, “Зустріч із “Миколою Джерею” О. Ющенка, “До Нечуя”, “Славний наш Нечую” та “Милий Стеблів” С. Хавруся, “Рось” І. Дробного, “Стеблів” К. Піки, “Розмова Івана Нечуя з долею та сокирою на тому світі” С. Чернілевського, “Стеблиночка” В. Линовицького, “Остання ніч Нечуя” та “Я знаю – не вмерло” Н. Півторацької, “Бентежні твори”, “Благословенний дощ”, “Моєї долі сторінки”, “А баби й досі сваряться” та “Казкові двері” В. Зайця, “Замріяний Стеблеве мій!” Є. Шупіка, “На могилі письменника” О. Болахівського, “До І. С. Нечуя-Левицького” І. Шульца, “Кайдашева сім'я” О. Коротун, “Чотири кімнати...” В. Пономаренко, колективний ліричний опус “Забуваєш і вечерю, читаючи “Миколу Джерею” (тріада авторів – О. Гриненко, Л. Кузьміч, Г. Василенко).

Слід додати, що цілий ряд текстів про І. Нечуя-Левицького до даного видання не включено (вочевидь, через наявність багатьох місцевих малотиражних видань, інформація про які не завжди є широкодоступною; або ж написані авторами вірші лишалися ще в рукописному форматі і на 2008 рік не були опублікованими; або ж творилися пізніше – аж до сьогодення). Будемо сподіватися, що в перспективі згадана антологія буде перевидана в розширеному варіанті і повніше представить ліричні та ліро-епічні зразки, тематично пов'язані з постаттю визначного митця та його розмаїтим доробком. А що нові твори про І. Нечуя-Левицького пишуться і в наші дні, свідчать хоча б мережа Інтернету чи публікації в періодиці. Наприклад, у корсунській газеті “Надросся” від 26 листопада

2013 року повідомлялося про заходи по вшануванню пам'яті письменника по лінії місцевої "Просвіти", серед яких і конкурс поетичних присвят ювілярові, переможцями якого стали О. Кріт і Н. Вовчанівська [4].

Метою нашої статті є простеження особливостей творення образу І. Нечуя-Левицького в українській поезії. Основним матеріалом розвідки стали тексти згаданої антології "Нечуй поетичний", підготовленої та опублікованої В. Поліщуком. А також об'єктом нашого дослідження є низка творів даної тематики, котрі до названого видання з різних причин не увійшли. Зазначимо, що були цікаві спроби художнього осмислення постаті "*животисця слова*" й у жанрі прози (роман-хроніка Ф. Бурлаки "Потоплені пороги", кінороман П. Яценка "Нечуй. Немов. Небач"), а в книжці "Стеблівські зустрічі" (2008) С. Хаврусь – "*нечуєзнавець, якого не замінити*" (Т. Блохіна) – навіть тексти дотепних народних переказів про письменника ("Зіркі очі старого Нечуя", "Трозу приборкав", "По волосінь").

У передмові до антології "Нечуй поетичний" В. Поліщук здійснив огляд уміщених у ній текстів, згрупувавши їх таким чином: 1) твори, написані з метою уславлення письменника-класика; 2) вірші про заслуги І. Нечуя-Левицького у відродженні української мови; 3) біографічні поезії; 4) твори за мотивами доробку митця. Літературознавець відзначив жанрово-видове розмаїття цих текстів: вірші-послання, вірші-монологи, твори-сповіді, ліричні сюжетні вірші, сонети тощо [21, с.5]. У ряді текстів В. Поліщук відзначив наявність "*неперебутнього панегіризму*" в поцінуванні діяльності І. Нечуя-Левицького, але тут же підкреслив "*видиму й відчутну щирість високих слів*", адже за цією розмаїтою ліричною та ліро-епічною мозаїкою "*постає огром його значеннєвості в духовному просторі всього світового українства*" [21, с.6].

Відкривається антологія віршем В. Мови (Лиманського) "До Нечуя (Прочитавши перші три повісті його)", написаним 1873 року в кубанській станиці Усть-Лабі. Підзаголовок твору з циклу послань "До земляків-роботяг", засвідчує факт ознайомлення поета з ранніми зразками прози Івана Семеновича "Дві московки", "Рибалка Панас Круть" і "Причепя". Протягом 1868-1869 рр. вони друкувалися за межами Російської імперії – на сторінках журналу "Правда" у Львові, а 1872 року там же були видані в першому томі "Повістей" письменника. Порівнявши цю книжку зі "*свіжим джерелом*", В. Мова (Лиманський) потверджує її неабиякий суспільний резонанс на українських землях. Вона "*живить в неволі впалий дух / Усіх прихильників народу / І виклика в їх серці рух / До праці, світла і свободи*" [18, с.11]. Тож Нечуєві повісті з їх потужним демократичним струменем, осудом усіляких перевертнів і відступників від національних святощів дали можливість поетові побачити за цими творами самого їх автора – людину передових поглядів, патріота, громадянина. Саме такі митці здатні навіть "*у пустині неплодющій, / На смерть під скваром приреченій*", якою видавалась тогочасна Україна, відродити в народі віру в себе. Тож завершальна строфа вірша – це славень на честь пордвизника-Нечуя: "*Хвала ж тобі, поете рідний, / Вкраїни ньєнки вірний син! / В літературі нашій бідній, / Либонь працюєш сам-один, / Бо більш нікого і не чути... / Працюю же й далі, наш славує, / На перешкоди не вважай / І слабших духом підсмілай!*" [18, с.11]. Красномовні характеристики ("*поете рідний*", "*вірний син*", "*наш славує*") засвідчують належність І. Нечуя-Левицького до когорти світоців нації.

Поет порубіжжя ХІХ і ХХ століть І. Федорченко виступив автором ліричного триптиха з присвятою "Іванові Семеновичу Левицькому на честь ХХХV літ письменницької праці" (1904). У першому вірші "Велика широка рівнина..." автор перегукується з В. Мовою (Лиманським) у показі України як пустки, руїни ("*мов смерть перебігла з косою / Й життя, що кипіло ключем, / Спинилось...*"), а на цьому тлі зображує достеменного народолюбця Нечуя: "*От кличе / До праці нас голос гінця..*", "*В занедбані наші оселі / Живе приніс слово Іван*" [18, с.14]. Фінал поезії сповнений патетики та незмінного пістету перед митцем-громадянином: "*О, слава ж тобі, наш ратаю*", "*Нехай же вінчається сива / Твоя голова за труди*", "*Нехай увінча її слава / Безсмертя блискучим вінцем*" [18, с.14]. Другий вірш із триптиха "На руйновищі великім..." варіює тему першого: І. Нечуя-Левицького репрезентовано як подвижника-просвітника, якого не лякає "*доба занедбання*" і "*морок чорний*". Бо "*світ той чудотворний*", котрий утверджує митець-патріот, невмирущий і непереможний. Послугуючись образністю біблійного походження (глава 35 із "Книги пророка Ісаї") та використовуючи творчий досвід Т. Шевченка як переспівувача Святого письма, І. Федорченко живописує ці дивовижі кращого майбутнього ("*цвістимуть крини*", "*сипне огонь твій промінь, / Мов небесний племін*", "*на руїні стане нива / Золотого жнива*" [18, с.15]). Заключний вірш триптиха "О, коли б я мав силу Давида..." логічно завершує розміркування автора над долею І. Нечуя-Левицького та його заслугами перед рідним краєм. Урочистості цим величальним словам знову ж таки додають образи, взяті з Біблії:

*О, коли б я мав силу Давида,
Я тобі заспівав би псалом,
Щоб під спів його вся Україна
Твоїй славі вклонилась чолом* [18, с.16].

Як відомо, 1904 року в Києві І. Нечуя-Левицького було врочисто вшановано з нагоди 35-річчя його творчої діяльності, і триптих І. Федорченка – лише часточка цього всезагального бажання привітати митця та ще й якомога патетичніше. Цей момент не без іронії обігрує П. Яценко в своєму кіноромані “Нечуй. Немов. Небач” (2017). Адже шанувальників І. Нечуя-Левицького на засіданні Літературно-артистичного товариства на Хрещатику в Києві (а далі й у готелі “Континенталь”) було так багато, що їхні численні віншування, попри їхню безперечну приємність, могли і стомлювати ювіляра. “...Обличчя Нечуя випромінювало жаль і втому, поки делегат вигукував:

*... Як теній, що плакає ненастанно,
народну самотність та красу,
Нечуй сказав: “Я долю України
на плечах за Тарасом понесу!”* [45, с.131].

Коли ж письменник “скористався тим, що увага нарешті була не на ньому, і тихенько вийшов із зали”, то його й далі переслідують привітання: “...Дорогу йому у вестибюлі перепинив усміхнений до вух чоловічок із букетом квітів:

– *Іване Семеновичу! Я поет Безіменський з Бердичева! Я склав на вашу честь мадригал! Ось послушайте:*

*Ми кохаємо вас,
дорогий наш Нечую!
А могли би вас
просто любити!..*

– *Шановний пане, перебив його Нечуй, уже десята година, і я дуже втомився. Я маю зробити свої процедури. Зробіть мені ласку! – він відсторонив ошелешеного шанувальника парасолюю і рушив до виходу”* [45, с.132].

Хоча П. Яценко в даному епізоді, навіяному відомою анекдотичною історією про залишення урочистей ювіляром рівно о 22.00, явно вдається до згущення фарб і художнього перебільшення, але, певно, ліричні віншувальники таки добре допікали І. Нечуєві-Левицькому. Особливо ж, коли їхні вірші були, мов близнята, схожі між собою. Зазначимо, що мотив згаданого ювілею обігрується в художній літературі, мемуарах та наукових дослідженнях уже більше століття. І в джерелах знаходимо діаметрально протилежні версії. Наприклад, у спогадах М. Грінченко та публікаціях С. Єфремова несподіваний демарш І. Нечуя-Левицького як ювіляра, що пішов посеред урочистостей додому і не приділив уваги усім віншувальникам, подавався як цілком безсумнівний. А от нечужезнавець із Черкащини С. Хаврусь цей факт спростовує на основі архівних даних (газетна хроніка, жандармські донесення тощо, які фіксували перебіг Нечуєвого ювілею протягом 18, 19 і 20 грудня 1904 року). Виявляється, що й на урочистому засіданні, яке тривало між 13.00 та 16.00, і після нього, і далі, вже на вечірці в готелі “Континенталь” з 19.00 до 23.30 письменник терпляче і з приємністю вислуховував усіх своїх шанувальників. Зокрема, С. Хаврусь цитує службове зведення (звіт пристава начальника київського охоронного відділення), в якому засвідчено: “*В 12 часов ночи все оставили гостиницу. А председатель Русский, юбиляр и другие три литератора оставили гостиницу на полчаса раньше*” [6, с.49]. Тобто, як підраховує дослідник, І. Нечуй-Левицький аж цілих 10 годин і 30 хвилин невтомно вислуховував вітання і висловлював свою подяку за них. Тож ідеться про звичайну літературну вигадку, яка в свідомості багатьох осіла як дійсний факт, додавши відповідні штрихи до постаті митця. Цікаво, що син С. Хавруся, краєзнавець із Черкащини А. Хаврусь, який продовжив його справу й нині завідує музеєм І. Нечуя-Левицького в Стеблеві, не поділяє такого батькового погляду і в рецензії на книжку М. Тарнавського “Нечуваний Нечуй” потверджує традиційну версію про письменникову витівку: “...*Навіть на 35-літньому ювілеєві своєї творчої діяльності у грудні 1904 року він покинув зібрання рівно о десятій, мотивуючи це своїм режимом*” [31, с.5]. Проте в дослідженнях останніх літ домінує таки погляд Хавруся-старшого, наприклад, у колективній монографії “Вічний бурлака нашої літератури”: Іван Нечуй-Левицький. Життєпис. Національно-культурний вимір” (2019) [12, с.353].

А про реальний розмах ювілейних урочистостей до 25-річчя та 35-ліття літературної діяльності І. Нечуя-Левицького, що відзначалися відповідно 1894 і 1904 р., та неймовірну

кількість учасників-віншувальників можна судити хоча би з “Каталога виставки пам'яті Івана Левицького-Нечуя: 1838-1918-1928” (К., 1928) [9]. Наприклад, віршований адрес від представників Харкова мав 52 підписи: А. Шиманова, О. та С. Русових, М. Лободовського, Б. і М. Грінченків, П. та О. Єфименків, В. Александрова та ін. [9, с.44]. Серед матеріалів виставки, скрупульозно описаних М. Кістяківським, згадуються дві поетичні присвяти І. Нечуєві-Левицькому, написані О. Коваленком та подані на ювілей 1904 року: “На порозі слави України...” [9, с.48] та “Не всякому доля судила...” [9, с.49]. А також викликає інтерес ліричний поменник М. Дубовика із Білої Церкви “На спомин І. С. Нечуя-Левицького”, датований 1918 роком і репрезентований на виставці у рукописному вигляді. Дуже дивним видається той факт, що за життя видатного митця віншували масово, а коли помер, то в дні прощання з ним були тільки окремі відгуки (М. Грушевський, С. Єфремов тощо). Це сприяло появі відповідних версій радянської доби щодо смерті та поховання митця, як-от у брошурі С. Браславського “Іван Нечуй-Левицький” (К., 1944): “У Києві в той час панували націоналісти, що підлабузнювались до німецької воячини і не цікавилися долею народного письменника” [3, с.9]. Певно ж, пояснення слід шукати в складності тогочасних подій, воєнного лихоліття, а не вдаючись до подібних ідеологічних штампів.

В антології В. Поліщука з поетів другої половини ХІХ – початку ХХ століття репрезентовано лише двох авторів – В. Мову (Лиманського) та І. Федорченка і в передмові зазначено: “Наступних віршів-присвят уже небесному І. Нечуєві-Левицькому довелося чекати довго” [20, с.4]. І далі йдеться про вірш, датований аж 1960 роком. Але Нечуєва тема в українській поезії розроблялася і в цей проміжок. Це зокрема твори М. Дубовика “На спомин І. С. Нечуя-Левицького” (1918), І. Степанюка “Як Джеря” (1927) тощо.

У вірші “В гості до Нечуя” (1960) О. Лупія, що продовжує антологію В. Поліщука і супроводиться нотаткою “Біля будинку Івана Нечуя-Левицького у Києві”, постає “сивобровий маестро пера”, “щедротний талан”, котрий дуже близький студентській молоді своєю простотою і демократизмом. За офіційністю екскурсії ніби й проглядається буденне й стандартне возвеличення письменника-класика (“Нам сьогодні про все розказали, / Як не раз вирушали в похід, / Як по-лицарськи ви захищали / Рідну мову, прадавній наш рід. // Як було вам нелегко і гірко, / Та усе ж ви чинили добро...”), але юні герої твору сприймають душею світ Нечуя, чужий до фальші та нещирості (“Тут письменників, кажуть, із двісті, / Та до кого так просто зайдеш!”, “А до вас, сивобровий, привітний, / Можна вранці, і вдень, і вночі”). Оця нештучність господаря хати-музею, що й по смерті веде свій мудрий діалог зі співвітчизниками, пробуджує в молодих гостях теплі чуття, навіває атмосферу затишку й порозуміння: “Ваша тиха низенька хатина, / У якій ви до смерті жили, / Так до щему нам чимось родинна, / Що, здається, додому прийшли” [18, с.19].

З доробку поета-корсунчанина, закинутого долею до Англії, Андрія Легота (А. Ворушила) до антології “Нечуй поетичний” було взято один вірш “Богуслав”. Але в збірках митця, виданих у часи незалежності в Києві [14; 15], можемо знайти ще цілий ряд творів даної тематики: “До рідного куточка”, “Іван Нечуй-Левицький”, “Надросся”, “Хмаровище”.

Вірш Андрія Легота “Богуслав” репрезентує цілу галерею діячів, пов'язаних із даною місцевістю – від легендарних Бондарівни та Марусі Богуславки, славетних Михайла Дорошенка та Петра Сагайдачного, оспіваних у фольклорі українського народу, і до митців ХІХ-ХХ ст.: “... Колись тут в роздумі над горем / Свого краю топтали пісок / І Сошенко, й Косинка Григорій, / І Левицький, і Марко Вовчок” [18, с.21]. Уявлення про одного з них розширюється за рахунок згадки про характерні персонажі, що стали в народі називними і символізують творчі здобутки І. Нечуя-Левицького: “Думав я: у воді цій прозорій / Смерть знайшов не один Панас Круть, / Ген за лісом село Семигори, / Як сини Кайдашенків живуть?” [18, с.21]. Подібні принагідні звернення до постаті письменника-краянина зустрічаємо й у поезіях Андрія Легота “До рідного куточка”, “Надросся”, “Хмаровище”. У першому з названих творів ліричний герой-емігрант усією своєю душею ностальгійно лине в Україну, до своєї малої батьківщини (“до тебе серця променіють траси”), і найперші його асоціації з рідною землею нерозривні з Кобзарем та І. Левицьким: “Куточку рідний, що гостив Тараса, / Куточку рідний, що сповив Нечуя” [14, с.64]. У віршованій панорамі “Надросся” Андрій Легіт оспівує щедроти Шевченкового та Нечуєвого краю, “де між скелями Рось, бистроводна красуня співуча, / Котить хвилі сріблесті в Славути-Дніпро”, “де Расава, де Потіч, де тихо тече Раставиця, / Де Ракитне, де Канів, Миронівка, Корсунь, Стеблів...” [14, с.19], а водночас згадує знакові постаті, що боролись і вмирали за “праведне діло”, за визволення України від польського чи московського ярма (Богдан Хмельницький, Максим Залізняк, Тарас Шевченко, Юрій Тютюнник тощо). На цьому тлі вирізняється й І. Нечуй-

Левицький, що мав творів “*хвилюючу силу, / Що Надросся красу перелив у натхненні слова*” [14, с.20]. До поезії “Хмаровище” (1988) Андрій Легіт подав епіграфом трохи перефразовану думку Павла Радюка з Нечуєвого роману ”Хмари” (1871, назва в рукописному варіанті – “Чорні хмари”). Ця візія (“*Закутали чорні хмари Україну*”), пов’язана з посиленням національного й соціального уярмлення українського народу за царату і подана в творі класика як формула винародовлення його співвітчизників у московській імперії, проектується Андрієм Леготом на сучасність. Адже вірш “Хмаровище” написано по слідах Чорнобильської трагедії: “*А тепер Україну закутало Хмаровище північне, нове, / Радіації пилом-отрутою / Засинає усе, що живе*” [15, с.117]. Мотив зловісних для української спільноти хмар відлунує й у вірші-портреті Андрія Легота “Іван Нечуй-Левицький” (1981). Автор веде мову про витоки таланту й одержимості письменника, його закоріненість у рідній багатостраждальній, але такій прекрасній землі:

*Де кобзарює між гранітом Рось,
І простяглись лани, політі кров’ю,
Його там серце чуле зайнялось
Святою, незгасимою любов’ю*

*До рідної природи і людей –
До Василюки, Радюка і Джері,
Промінням паленіло із грудей,
Смарагдами сіяє на папері [14, с.151].*

Тріада згаданих у даному тексті персонажів із Нечуєвих “Бурлачки”, “Хмар” і “Миколи Джері” – представники загалу українського селянства, заробітчан на підприємствах, інтелігенції – це ніби свідчення того, що в своїй творчій і громадській діяльності І. Нечуй-Левицький орієнтувався на весь народ, на все суспільство, захищаючи ідеали добра і справедливості. І його слово правди затребуване і в радянській дійсності в Україні, адже “*по Вербівках “радоці” старі: / Сучасне рабство, панщина понура, / Замість Бжозовських партсекретарі, / Кричать “Дайош!” колгоспні осавули*” [14, с.151]. Твір пронизує ідея незнищенності українського світу: не зважаючи ні на які випробування та виклики, “*прагнення народу є живі*”, “*не вбить любові до вітчизни-неньки*”, “*родяться Тютюнники нові, / Левицькі, Симиренки і Стеценки*” [14, с.152]. Отже, дух Нечуя оживає в нових поколіннях українців. Це гідні спадкоємці, які шанують подібних діячів-подвижників: “*А Рось переливається, співа, / летять на скелі діаманти-бризки. / Там на граніті золоті слова: “Отут писав Іван Нечуй-Левицький”*” [14, с.152].

У вірші “Дума” (1968) Т. Масенка, репрезентованому в антології, образ письменника витворюється з широкої амплітуди вражень автора – від дитинства до зрілості. Змалечку в його свідомість І. Нечуй-Левицький увійшов через “*бідну родину Кайдашів, / Бо тінь її / Була по всіх оселях*”, через постать народного героя-орла, “*що й не вміщався у селянські двері, / Немов з козацької могили встав*”, – Миколи Джері. У часи війни “*могутній і святий вогонь*” цього месника підносить дух оборонців батьківського краю. Т. Масенко возвеличує пророчий дар Нечуя, його єдність із рідним загалом: “*О, сило слова і передчуття / Розумного Левицького Івана! / Ти починав осоту полоття, / Щоб вирвати / З землі своєї пана. / Ти прозирає визвольне майбуття – / І сповила тебе народна шана... // Народне щастя – / Ось де н’едестал / Тому, хто стягом ніс народну правду*” [18, с.23]. Митець постав у бронзі, він належно вшанований земляками як син “*одвічної нашої Росії*”. Та за цією патетикою виникає питання: а чи потрібна була Нечуєва правда радянським панам, що поводитись не краще від змальованих письменником. Як співець соціалістичної дійсності Т. Масенко констатує “*нашу путь угору – безнастанну!*” Вочевидь, до комунізму. І в цьому контексті звучить традиційний славень на честь митця-правдоборця:

*І ми поклонимось йому з людьми,
І бронзою
Позначим вічну шану
Нечуєві-Левицькому Івану! [18, с.24]*

А поряд в антології подано сонет діаспорного поета М. Щербака “Іван Нечуй-Левицький” (1968). Напевно, за задумом упорядника, ці тексти були вміщені один за одним не випадково. І не тільки тому, що написані фактично одночасно – до п’ятдесятиліття від часу смерті митця-класика. А й для можливості порівняти їх як витвори двох українців, належних до різних світів. Якщо Т. Масенко мусив маневрувати в руслі соцреалізму та під тягарем компартійних ідіологем, а особливо згадати про братів із Росії, то М. Щербакові як поетові із зарубіжжя не треба було підлаштовуватись під вибрики радянської цензури. Діаспорний автор як представник вільного

світу просто й щиро живописує красу малої батьківщини Нечуя (*“Стрімчасті скелі стережуть Стеблів, / Зваблива Рось хлопочеться в любові”*), її вплив на формування митця (*“Тут Він окрасу віднайшов у слові, / Коли творив і в творчості хмелів...”*). Є тут і соціально-політичний та історіософський зріз (*“Ридало серце: ворог ранив спів, / Толочить наші думи колоскові”, “О, де ви, де ви, стяги малинові?! / Де ти, відваго вірних козаків?!”*). Але годі шукати в цьому сонеті тих штампів, міради яких розсіпані по текстах радянських авторів. Як і Т. Масенко, М. Щербак звертається до характерного образу борця з повістєвого епосу Нечуя, але смислове навантаження його вже зовсім інше – натяк на нескореність України в лещатах СРСР:

*Ні, ні! Ще люд твій, земле, не змілів!
І Джері-месника прелютій гнів
З-під темних брів, як іскра пломеніє!* [18, с.25]

У пізнішому вірші “Стежина Івана Нечуя” (2004), написаному вже в часи української незалежності, цей же автор фіксує радісні стани душі ліричного героя від єднання з рідним краєм, до якого в радянські часи дорога була заказана. Відвідавши свою малу батьківщину Шполянщину, М. Щербак віддав шану і Стеблівщині. Адже вона викохала неперевершеного Нечуя. Тож одним із знакових символів рідної землі для нього лишається славетний земляк: *“До Стеблева не йду, а лечу я, / В серці мрій золота течія. / Тут стежина Івана Нечуя, / Тут стежина дитинства моя”* [18, с.53]. Зміни в житті, побуті, психології співвітчизників, що здобули для свого поневоленого краю державність і незалежність, означені в формулі: *“Нимидора не знає тривоги, / Бо Микола із нею завжди”* [18, с.53].

Вірш М. Негоди “Свято в Стеблеві” (1968) – це спроба відтворити постать класика через уявний діалог із ним. За кожним звертанням до незабутнього митця (*“великий письменовець”, “добрий наш Нечуй”*), за кожним штрихом до його портрета (*“поглянь дитинними очима”, “серцем лагідним відчуй”, “теплом твоїм зігрітих”*) автор передає незмірну шану та любов до Івана Семеновича, що завмер у бронзі, але здається живішим від живих: *“І ти з невтомними руками, / З чолом, піднесеним до віт, / Ідеш в омріяний віками / І нами вистражданий світ”* [18, с.26].

Поезія В. Мирного “Тебе промінням день вінча...” (1968) – ще одна ювілейна варіація на Нечуєву тему. Автор виділяє працьовитість як домінуючу рису письменника (*“трудолюбний, мов бджола”*), підкреслює життєвість, а водночас незвичайність зображених ним типів (Микола Джеря, Кайдаші). Наче скульптор, І. Нечуй-Левицький міг висікти з героя *“могутню постать, постать легендарну”*, або ж нищівно висміяти нікчем:

*І він сміявся, наче батогом
Шмагав, періцив по
міщанських спинах!
Були у тому сміху
плач і сіль...* [18, с.29].

Вірш А. Ярмутьського “Серце Нечуя” (1969) побудований на контрастах. З одного боку, душа письменника радісна й окрилена від споглядання краси рідної землі, молитовно схиляється перед цією одвічною величчю *“милого світу”* (*“сонце там ласкаве / Золоте відерце опускало / Поміж верби в зелену Рось”, “любовю серце зайнялось”*). З іншого – пекельні ознаки *“клятого світу”*, де *“Василини й Джері / Волю мали тільки на папері, / І лихі образи – на душі”*, де *“смуток запліталися оселі, / І черствіли темні Кайдаші”* [18, с.30]. Вдаючись до метафоризації та символізації, А. Ярмутьський відтінює складну кардіограму Нечуєвого буття, сповненого контрастів і гармонії: *“Все було, преславний наш Нечує... / Твоє ж серце, невгамовне й чуле, Стукотітиме в будучині, / Бо в терпкому росянистім слові – / Сонячне відеречко любові, / Золоте відерце уповні”* [18, с.30]. Фінал-апофеоз твору витримано в дусі радянських традицій (*“волі дух не згинув, не згорбатів – / У жовтневім задвигтві набаті”*), коли письменників-класиків оцінювали за елементарною схемою: сприйняв/не сприйняв більшовицьку революцію 1917 року.

Ще більш заідеологізованою є поезія І. Шульца “До І. С. Нечуя-Левицького” (1968). Автор жалкує, що митець залишив *“кохану Україну / В руїнах громадянської війни. І вже не бачив, як країну / Із краю в край звели більшовики”* [18, с.64]. Воно то й правда, що “звели” на ніщо, сплюндрували репресіями, голодоморами, винародовленням. Але автор має на увазі зовсім інше – “звели”, тобто вибудували, ошчасливили. Звідси й характерні припрошення та радісні вісті: *“Якби ти встав, пройшовся понад Россю...”; “Ти б не впізнав Вербівку, Семигори...”; “Тоді б взяли тебе за руки піонери / І повели б в оновлене село”* [18, с.64]. Звісно, лежачи в могилі, Нечуєві важко було б роздивитись наслідки панування московсько-більшовицької влади в Україні. А в супроводі піонерів він *“послухав би веселу пісню / З ланів широких про нове життя. / А в ній подяку партії*

великій, / *Що нас веде у світле майбуття*” [18, с.64]. Хоча, мабуть, письменник-патріот не раз у могилі перевертався, чуючи всенародні прокльони тій партії та її *“світлому майбуттю”*. Тому фінальне запевнення І. Шульца: *“Спокійно сти, співець людського горя”* [18, с.65] звучить не дуже переконливо.

Подібна тональність характерна і для вірша С. Хавруся *“До Нечуя”* (1972). У контрастному плані зображено долю українців за старої епохи та за соціалістичної доби з тим, щоб потвердити, що мрії І. Левицького про волю для народу збулись. Через палкі заклики (*“Устань, Нечує, подивись!”*, *“Устань, Нечує, та пройдишь!”*), беззаперечні констатації (*“Хіба було отак колись?”*) навіюється думка, що *“покривджені герої”*, котрі *“не знали правди, щастя й волі”* (*“Микола Джеря, Кайдаші, / Бурлачка, Ганна, Балаші”*) – це ознака минулого. А в радянській Україні буцімто витворився вже зовсім інший край (чи рай) – *“вільний і багатий”*. Цілком щиро й задушевно автор запевняє Нечуя, що *“ми щасливо сміємось, / Пісні співаємо дзвінкі / Про дні теперішні ясні”* [18, с.33]. Адже й для С. Хавруся, і для багатьох із нас, тогочасних, життя за так званого *“розвинутого соціалізму з людським обличчям”*, завдяки успіхам радянської пропаганди, здавалося ледь не казкою в порівнянні з добою царського самодержавства з її феодально-кріпосницькими пережитками чи розгулом *“дикого”* капіталізму. Принаймні саме до такого бачення Нечуєвого світу закликали численні публікації *“збільшовиченої ери”*, як влучно висловився про добу П. Тичина. Наприклад, у тій же брошурі С. Браславського *“Іван Нечуй-Левицький”* за 1944 рік читаємо: *“Герої та героїні повістей Нечуя-Левицького — Омельки Кайдаші, Миколи Джері, Василини — тільки в соціалістичній Батьківщині знайшли справжнє життя. Його зробила можливим Жовтнева революція, яка назавжди розвіяла над нашою країною чорні хмари...”* [3, с.20].

Але в того ж С. Хавруся є поезія часів незалежності *“Славний наш Нечую”* (2004), яка вільна від радянських образних кліше. Уже в заспіві твору відчутна ця відмінність: *“Не забути людям доброго Нечуя / І лицаря Джерю, і всіх Кайдашів... / Сина України радісно вінішум, / Пісня наша – від душі”* [18, с.54]. Разом із краями автор віддає шану *“мужньому Нечую”*, адже його пам'ятають як справжнього *“волелюбця”*. Якщо попередня лірична присвята відзначалась домінуванням соціальних акцентів, то в даному творі превалюють національні та глобальні виміри (*“Златоверхий Київ, спадщину святу / Він любити заповів”, “Чуємо твій голос, славний наш Нечую. Чує Україна, чує цілий світ”, “Наш народ великий честь твою шанує, \Слава сяє, не згаса”*). За допомогою анафори С. Хаврусь передає суголосність митця-класика з українськими реаліями, суспільними віяннями новітньої доби:

Слово правди завжди всіх людей чарує,

Слово правди – твій завіт [18, с.54].

Через звертання з повтором слова *“наш”* (*“рідний наш Іване”, “мудрий наш Нечую”*) автор підкреслює нерозривність ідеалів митця та його народу.

Про *“край український, закут Нечуя”* веде мову С. Хаврусь також у вірші *“Милий Стеблів”* (2004). Принагідно до постаті великого земляка звертається він і в творах, що не ввійшли до антології В. Поліщука (поезії, пісні). Це своєрідні мистецькі ілюстрації до численних краєзнавчих розвідок цього автора [33-39, 41-44]. Наприклад, у вірші *“Серце України”* С. Хаврусь наголошує: *“Шляхи Шевченка і шляхи Нечуя / Зійшлися у Надроссі навіки”* [40, с.221]. У пісні *“Чудесная Рось”*, що має підзаголовок *“Стеблівський вальс”*, оспівуючи славетну річку як одвічний символ українського світу та національної героїки, автор зазначає: *“Древня, правічна Рось, / Славив тебе наш Нечуй”* [32, с.48]. А в пісні *“Древній Корсунь молодіє”*, славлячи засновника цього старовинного українського міста Ярослава Мудрого, С. Хаврусь пишається тим, що й інші визначні вітчизняні діячі пов'язали свої долі з історією цього краю: *“Любили щиро Корсунь і Янталку / Тарас Шевченко та Іван Нечуй”* [32, с.53]. Цей же поет і краєзнавець виступив у ролі композитора, поклавши на музику вірш М. Щербака *“Ми не забудем рідну Комарівку”*, де відлунює нечуївський мотив: *“Бурлачку Василину не забудь”* [32, с.59].

Оскільки доля С. Хавруся як дослідника тісно переплелася зі світом видатного краянину, то у ряді поетичних присвят його представлено як неабиякого нечуєзнавця. А в поздоровчих текстах традиційно йдеться й про об'єкт численних студій цього ентузіаста в царині краєзнавства й літературознавства. Так, у ювілейному збірнику *“Сергій Хаврусь: півстоліття на ниві культури”* (2009) у вітальному вірші з нагоди 50-річчя культурно-просвітницької діяльності Сергія Левковича *“Усе, що міг, зібрав, стулив...”* В. Прошин називає його *“неперевершеним”* діячем, що прославив *“Стеблів, / Ім'ям Нечуєвим повитий”* [27, с.83]. А в поезії В. Метелиці *“Можливо, вік мій не значний...”*, адресованій С. Хаврусеві, звучить характерний славень: *“Хвала Нечуєві, що нам, / Лишив у спадок силу духу / І вічне поривання руху, / Щоб передати ще й синам”* [27, с.83].

У вірші “Рось” (1976) І. Дробного – наступного автора з поетичної антології, підготовленої В. Поліщуком, – оспівується водна артерія Центральної України, на берегах якої зростав І. Нечуй-Левицький як великий письменник-сміхотворець, збираючи матеріал для багатьох своїх сатиричних і гумористичних текстів. Звідси й характерна апеляція ліричного героя до цієї ріки: “*Забери в мене смуток мій, Рось, / Принеси мені сміх із Стеблева*” [18, с.34]. Ніби відповідаючи на стурбованість інтелігента Павла Радюка з Нечуєвого роману “Хмари”, автор поезії стверджує, що “*хмаровиння вгорі розійшлось*”, від чого “*серце святкує*”. До свідомості багатьох поколінь українців Рось увійшла як “*тиха річка Івана Нечуя*” [18, с.34].

К. Піка у вірші “Стеблів” (1981) змалювала це невелике містечко як “*краплинку в океані Батьківщини*”. З його образом нерозривно пов'язана постать і діяльність І. Нечуя-Левицького, про що свідчать прикінцеві рядки твору. Тут і верби, оспівані митцем, і “*синьоока Рось*”. Тут завжди “*потиснуть руки щедрі Кайдаші, / Великого письменника нащадки*” [18, с.35].

У вірші-спомині “Зустріч із “Миколою Джерею” (1968) О. Ющенко наводить хвилюючі рядки про сприйняття Нечуєвого світу юним героєм твору через захопливе знайомство з відомою повістю та її незвичайним персонажем. А побачив хлопчак цю “*сонячну, гарячу*” книжку в звичайній сільській крамничці, поряд із сталевими косами, граблями, хамсою, цукерками, махоркою, сіллю, зошитамі...

*Мов хтось озвався з полиці, із кутка...
Коли вже відчиняв скрипучі двері,
Зустрівся миттю із очима Джері!
Не міг я відірватися від них –
Одважних, і рішучих, і сумних... [18, с.31].*

Сестра зрозуміла бажання свого братика й купила для нього це видання. Яке це було щастя для дитини! Як найдорожчий скарб ховав хлопчик книжку від дощу (“*Хай розмокла сіль, / І карамельки всі, аби в негоді злій / Не опинявся “Микола Джеря” мій!*”, “*Ой, скільки радості даровано малому!*”). Завдяки І. Нечуєві-Левицькому його персонаж увійшов у свідомість юних читачів, став для них дороговказом:

*Він був для нас незборним, як титан...
І вірилось: вже не воскресне пан.
Сміливця непокірного Миколу,
Як мрію виглядали ясночолу...*

*...Я вдячний все життя “Миколі Джері”,
Що відчинив у світ чудовий двері,
В те, що окрилює, підносить, підійма,
Чому ні смерті, ні кінця нема [18, с.32].*

Серцевиною антології стала поема-монолог С. Чернілевського “Розмова Івана Нечуя з долею та сокирою на тому світі” (1990). Це, за словами В. Поліщука, “*найглибший думкою і чуттям твір*” [21, с.3]. Поема подана з увагою “*До фільму Михайла Саченка “Нечуй”*” [18, с.36]. Ідеться про документальну стрічку режисера-краянину, відзняту 1988 року. Додамо, що і М. Саченко, і С. Чернілевський знані і як поети, і як кінематографісти.

Як спостеріг В. Поліщук, С. Чернілевський у своєму творі, подібно до репрезентованого в антології М. Щербака, “*шукає джерел тої мужньої стоїчності, властивої всьому життю видатного письменника, в героїчному минулому нашого народу, про що Нечуй мав добрі уявлення, бо глибоко цікавився історією України й народу українського*” [21, с.6]. Форма монологу дає можливість авторові відтінити найболучіші думки й переживання героя, який і по смерті турбується за долю рідного краю. Принцип оживлення мертвого широко репрезентований у вітчизняній та світовій літературі. Наприклад, в українській романтичній поезії (балади “Гетьман” А. Метлинського, “За байраком байрак” Т. Шевченка, “Хрещенська ніч” М. Старицького тощо). Так, в останньому з названих творів краплина української крові підводить із могили гетьмана Богдана Хмельницького. Подібне трапляється і з героєм поеми С. Чернілевського Нечуєм, якого “*вже давно віднесли з богадільні / На цвинтар, де вкляк вісімнадцятий рік*”, і де він міг би спокійно почивати “*в порожнім театрі безсмертної тиші*”, відсторонившись від життєвої суєти. Але

*Страждання мої відсичали зміїно.
Я спив свою чашу по сріберну креш.
Калинова кровє моя, Україно!*

*Це ти крізь дерева в могилу течеш?
Здавалося: збудився цвинтар за мною.
Здавалося: й прізвище витруть літа.
Та знову калинова кров палиною
Мене пропікає і жить поверта [18, с.36-37].*

Та хоча вже “наземним вертепом” пройшли безповоротно Нечуєві “болі, труди і нужда”, він і по смерті лишається з Україною, впливає на її долю. Адже стільки побудників для цього. І насамперед “це мова, що з жолоба пісні хлюпоче! / Це мова джерельна, плавка і легка! // Це мова. Це гомін козацького степу. / Це слово, якого ще час не замжив” [18, с.37]. Це й батьківські, і Кобзареві заповіти, що кличуть до дії:

*Є віща причетність до отчого поля,
Є знак заповітний в мого ремесла:
В той рік, як Шевченкові випала воля,
Мене моя мати на світ принесла.*

*Тому в моїм слові так чисто і щиро
Озався Тарасом переданий дар [18, с.44].*

Монолог Нечуя переплітається в творі з діалогом – розмовою з долею та сокирою, що як окремі дійові особи присутні в тому ж “порожнім театрі безсмертної тиші”, означуючи злет і падіння, радощі і болі як митця, так і України. Якщо доля “чисто і щиро / В безвічному просторі” веде свою партію, то сокира одно “чатує на пагони вільні, / Щоб лезом злизати калиновий сік” [18, с.36]. Перед письменником з’являється ціла галерея вистражданих і витворених ним персонажів як свідчення правильності обраного ним шляху – жертвовного і величного: “Невже це на плиннім окровленім плесі / До мене з усіх приступають сторін / Мої Нимидори, Мелашки й Олесі? Панас і Микола? Карпо і Лаврін? // Усе, що створив я, встає повноширо, – Моя Україна за стільки століть!” [18, с.38].

І. Нечуєві-Левицькому боляче спостерігати, як “міщани пихаті / Закинули мову, як мотлох під дах”, як довкола “вгніздилась байдужість” до всього рідного, але митець-патріот не розчаровується, не схиляється, лишається вірним національним ідеалам: “Кленово-калинова кров України / Навік запеклася на серці моїм” [18, с.41]; “Краса України на гонах розлогих / Мене зчарувала на вічні часи” [18, с.43]. Тож і для сучасників, і для ідейних спадкоємців він став символом національної честі та гордості:

*Вставай, україно! Я музику чую!
Вона пробиває тягар плитовий.
Гукни мені в простір:
– Іване Нечую!
Ти очі заплющив, та серцем живий.*

*Не вичахло слово твоє солов’їне.
Душа твоя лине оновленим днем.
Кленово-калинова кров України
Горить над тобою безсмертним вогнем! [18, с.46]*

Поезія В. Линовицького “Стеблиночка” (2003) ніжно обігрує назву містечка-колиски І. Нечуя-Левицького (“Стеблиночко, / Стеблинко / На березі крутім”, “Святий куточок раю / На курсунській землі, / Оце містечко славне, / Йменоване – Стеблів”). Це місця, де живе пам’ять про великого митця-земляка “Тут Рось і Боровиця / злилися назавди. / Колись Нечуй-Левицький / З них воду чисту пив... / На стежці, / З крутосхилу / До самої води, / Його незримі й сиві / Угадую сліди” [18, с.47].

Тим же 2003 роком датовані поезії Н. Півторацької “Остання ніч Нечуя” та “Я знаю – не вмерло”. У першому вірші авторка відтворює постать митця в передсмертні години, підкреслюючи драматизм і парадоксальність ситуації (“В богадільні, а не в рідній хаті / Помирав стражденний наш Нечуй”, “Чи не докір нам у цьому світі / Перед майстром злотоцінних слів?”, “В богадільні, а не в рідній хаті / Помирають інколи святі!”). Жалобний антураж (“плакала ряднина”, “сумне лахміття”, “облізли стіни поцвілі”), мимовільне нарікання на байдужість загалу (“Україна, ой, якого сина / Ти втрачаєш”) доповнюються фантастичними елементами: “Лісовик і тонкостанні мавки / Припадали мовчки до руки” [18, с.50]. Хто ж іще завітає до вмираючого? Хіба що ніч, що була “пекельною, тяжкою”. Хіба що “зорі, ніби Кайдаши”, щоби востаннє зазирнути в очі “і

селянським словом *обігрить*". Та ще Божа Матір з ікони: "*в стогоні самотнього Нечуя / Застогнали всі її жалі*" [18, с.51]. Більше мажору та життєвого оптимізму в наступній поезії Н. Півторацької "Я знаю – не вмерло", пересипаній категоричними твердженнями: "*Навік залишилось / Нечуєве слово душі*" [18, с.51]; "*Нечуєве слово / Навіки в народі!*" [18, с.52]. Звертаючись до незабутнього класика рідної літератури, авторка визнає: "*Ви – майстер, Нечую, / Психолог і вчитель – / Так зоряно світите нам!*" [18, с.52]. Не може не привабити агітаційна одержимість поетеси, так залюбленої в твори визначного краянина: "*Читайте його, земляки. / Писав він безсмертно, / Красиво і гордо / На березі Росі-ріки*" [18, с.52].

Постать І. Нечуя-Левицького присутня і в ліричній творчості В. Зайця (в антології представлено аж п'ять його текстів). У вірші "Бентежні твори" поет послуговується епіграфом, узятим із роману І. Нечуя-Левицького "Хмари" і присвяченим описові київського Подолу. Відтак В. Заєць прагне проникнути в думки, відчуття, настрої Івана Семеновича за тих миттєвостей, коли творилися відповідні розділи, коли народжувалися пейзажі або портретні замальовки, схоплені спостережливим оком майстра. Від краси довколишності Нечуй переживав духовне піднесення, а від недосконалості суспільного середовища, зокрема київських обивателів, – прикроші та обридження, адже "*кругом, куди не подивись, / Воздвиженських брудні лаписька / Вбивають цвіт, яким колись / Земля пишалась українська*" [18, с.56]. Але цій орді носіїв російського великодержавного шовінізму протистоять численні Радюки, які "*вже почали / Свою роботу комашину / І ждуть, щоб разом з ними йшли / Усі, хто любить Україну*" [18, с.56]. Тож В. Заєць прилучається до творчої лабораторії митця, фіксує різні етапи його роботи над романом: "*В глибоких роздумах Іван / Вдивляється в свою епоху, / Душа Іванова вбира / І тіні, й промені тремтливі, / І з-під натхненного пера / Виходять образи правдиві. / Душа, немов з водою буй, / З народом днює і ночує*" [18, с.56]. Автор вірша по-своєму обіграє обране митцем літературне найменування, позичене з назви квітки нечуй-вітер: "... *Взявши псевдонім "Нечуй", / Усе він бачить, все він чує*" [18, с.57]. У фіналі свого твору В. Заєць підкреслює суголосність ідей митця та новітньої епохи: "*Нарешті і для нас настав / Прозріння час і непокори, / Підносять дух визвольних лав / Левицького бентежні твори*" [18, с.57].

Подібний мотив відлунює і в поезії цього автора "Благословенний дощ". Серця українців чарує "*дух давнини*", що відчутний на київських пагорбах, куди сходиться люд на прощу, на одвічну сповідь. І ніяким лиходіям цього не осквернити: "*І хай біля підніжжя в'ються змії, / Хай всяка нечисть лізе до хрестів, – / Не побороти байстрюкам Росії / Ні честі, ні свободи козаків. Дарма росте дворушина і бездушина / Безбатченків несамовита рать, – / Стоять прадавні гори непорушно, / І будем непохитно ми стоять!*" [18, с.57]. Адже недаремно цьому вчив співвітчизників упродовж усього життя Нечуй: "*І в небеса підняв Левицький "Хмари" – / Нехай іде благословенний дощ!*" [18, с.57].

Перу В. Зайця належать також вірші "Моєї долі сторінки", "А баби й досі сваряться", "Казкові двері", об'єднані постаттю І. Нечуя-Левицького та світом його незабутніх літературних персонажів. Образна система першої з поезій нав'яна творами "Микола Джеря", "Дві московки" та "Рибалка Панас Круть", друга пов'язана з сюжетними знахідками циклу оповідань про бабу Палажку та бабу Параску, а третя пропонує українцям відкрити "*казкові двері*" у "*скарбницю народного духу*", завдяки прочитанню позашкільного Нечуя, про існування якого міриади людей навіть не підозрюють. Формула "*в книгарню розумний сусід поспішає*" може здатися комусь старомодною. Але В. Заєць аргументовано переконує, що діалог із І. Нечуєм-Левицьким і пізнавальний, і оздоровчий: "*Усім, хто хворобами віку страждає, / Порадити хочу Нечуєві ліки!*" [18, с.59].

До антології упорядник долучив також ряд віршованих нотаток, відгуків літературних початківців, відвідувачів Музею І. С. Нечуя-Левицького в Стеблеві тощо. Хоча ці твори не претендують на якесь високе визнання, кожен із них по-своєму цікавий і цінний як свідчення всенародної любові до визначного митця. Вірш "Замріяний Стеблеве мій" (2008) Є. Шупіка передає захоплення краєвидами рідного краю. Освідчуючись у любові до цього мальовничого містечка, автор визнає: "*Люблю сидіти на тій скелі, / Яку Нечуєвою звать. / Тут думи чисті і веселі / В моїй душі, мов Рось, пливають*" [18, с.60]. Підпис під віршем: "*студент Є. Шупік*" засвідчив його юність, молодечу окриленість. Відрадно, що люди різного віку та уподобань прилучаються до світу І. Нечуя-Левицького. Серед музейних записів – вірш дев'ятикласниці з Рівненщини О. Коротун "Кайдашева сім'я" (1968). Це вже свого роду раритет. Адже авторці нині за п'ятдесят. А твір закарбував її школярські враження і почуття. Попри дитячу наївність, скромність версифікаційних досягнень, буквальність розуміння ситуацій у повісті, прямолінійність у їх

співставленні з соціалістичною добою, юна поетеса сказала тоді головне: *“Нечуй-Левицький ще довго звучати / Буде на рідній землі”* [18, с.66]. А ось дотепний колективний витвір членів шкільного гуртка “Проба пера” з села Кошмак “Забуваєш і вечерю, читаючи “Миколу Джерю” за підписами: О. Гриненко, Л. Кузьміч, Г. Василенко. Як у калейдоскопі, в ньому змінюються один за одним словесні візерунки, наче намистинки, нанизуючись в один разок виразів афористичного характеру: *“Для роздумів, вагань і сміху / Він нам залишив “Солов’їху”; “Гіркота і щира втіха – / Це Кайдаш і Кайдашиха”; “Карпо, Мотря і Лаврін / З життя взяті як один”; “Нехай всяк читає й чує / Про нам рідного Нечуя”; “Твори його живуть, не вмерли, / Бо він – талант, вони – шедеври”* [18, с.71]. У віршованому нарисі О. Болахівського “На могилі письменника” (1968), текст якого теж узято з фондів Музею І. С. Нечуя-Левицького в Стеблеві, митця репрезентовано як такого, що *“знав усі турботи / народні”*, а відтак *“плоди його роботи / сьогодні / людей багато знає”* [18, с.62]. Автор наголошує на реалістичній домінанті в доробку славетного українця, викривальному пафосі його творів (*“писав він про неволю, / про горе, щастя й долю / всього свого народу”*, *“він ненавидів зраду / і бичував всі вади”*), на волелюбності та патріотизмі (*“над все любив свободу”*). Тож коли *“в народів вольних колі / воскресла Україна”*, а на митця чекала могила, *“Левицький / сказав: “Не жаль вмирати – / всього себе віддати / народові як віно / навіки”* [18, с.63]. В. Пономаренко у вірші “Чотири кімнати...” (1969) в поетичній формі репрезентує Нечуїв музей. За експонатами та експозиціями постає доля *“українського велета”*. Авторська формула гранично проста: *“Чотири кімнати – ціле життя”* [18, с.70].

Звернемо увагу також на цілу низку текстів Нечуєвої тематики, котрі не потрапили до згаданої вище антології, упорядкованої В. Поліщуком і виданої 2008 року.

Це насамперед твори сучасників І. Нечуя-Левицького, написані ще в другій половині ХІХ ст. Лірична присвята “Іванові Левицькому-Нечуєві за 25 років його письменської щирої праці” Б. Грінченка, датована 1894 роком. Вірш перейнятий вірою в те, що *“засвітить колись з неба сонце ясне / І над нашим захмареним краєм”*, що *“перешкоди впадуть: / Буде в рідному краї усюди / Слово вільнеє чуть, / І спочинуть намучені люди”* [5, с.159]. Адже обидва письменники обстоювали подібні ідеали, протягом багатьох десятиліть займались подвижницькою просвітницькою діяльністю задля відродження України. Суголосно з мріями адресанта автор певен, що такі *“збереться народ після довгих віків / У сім’ю українську єдину, / І в сім’ї тій, на всю Україну, / Вже не буде панів ані тих мужиків, / Будуть люди й брати, / Односердні, і вільні, й щасливі, / Буде правда цвісти / На українській осяяній ниві”* [5, с.159]. Б. Грінченко зараховує й І. Нечуя-Левицького до числа тих, кого *“шануватиме скрізь наш народ у той час”*, *“хто жив, працювавши для його”*, *“хто боровсь серед лиха тяжкого / За край рідний”*, аби ніколи *“не згас Промінь правди”*. А поки що на честь визначного митця автор складає свій скромний пошанівок: *“Але поки йще отой час не наспів, / Поки бачимо хмару страшную, / То прийми хоч цю дяку малую / За все те, що зробив, що наш край звеселив / Поетичним добром, / Не вважавши на нашу тісноту: / Ми б’ємо всі чолом / За твою для Вкраїни роботу”* [5, с.160]. У тексті віршованого вітання простежуються характерні образи з Нечуєвого доробку, зокрема з його роману “Хмари”.

Поезія М. Кононенка “Молитва” (1895), що виявляє схильність автора до поєднання в одному творі високого і низького стилю, поважного і комічного звучання, певною мірою віддзеркалює здобутки і прорахунки в українському літературно-мистецькому світі на тлі доби. Поряд із митцями-сучасниками Б. Грінченком (В. Чайченком), О. Кониським, В. Левицьким (В. Лукичем), М. Лисенком, О. Маковеєм, Панасом Мирним, М. Павликом, Оленою Пчілкою, В. Самійленком (Сивеньким), М. Старицьким, Л. Старицькою-Черняхівською, І. Стешенком, М. Комаровим (Уманцем), А. Кримським (Хваньком), І. Франком, до яких випрошується милість Божа, у вірші йдеться й про І. Нечуя-Левицького. Про нього М. Кононенко веде мову в одному контексті з іншим патріархом вітчизняного письменства: *“Стареньким слугам України – / Кониському та Нечую / У кріпкій силі та здоров’ї / Їм ласку вияви свою”* [13, с.300].

У 1927 році з-під пера західноукраїнського поета І. Степанюка (1903-1934), що через переслідування польською владою емігрував до СРСР 1925 р., з’явився вірш “Як Джеря”. Твір певною мірою автобіографічний і перейнятий тугою за рідною Волиню та коханою, котру довелось залишити з надією на майбутню зустріч. Доля молодого втікача з панської Польщі нагадує вибір Миколи Джері з повісті І. Нечуя-Левицького. Тільки він шукає рятунку на сході, в радянській країні, а герой твору класика – на південному заході, в Бесарабії. Вірш і повість споріднюють схожі ситуації і персонажі, подібні художні деталі. В обох випадках по відході героя-втікача горить панське добро, в описах домінує барва крові: *“все було залите червоним світлом, ніби кров’ю”*, *“ставок був ніби залитий кров’ю”* – у І. Нечуя-Левицького; *“струмочки, як кров”*,

“заціпивши до крові вуста” – в І. Степанюка. Але у молодого поета явно превалює публіцистична стихія: “Він, як Джеря, помстивсь над панамі, / І за вітром патлатим на Схід / Буйним кроком по ниві життя / Він скеровує думку і хід” [29, с.66].

Серед інших поезій, пов'язаних із постаттю І. Нечуя-Левицького та його доробком, слід назвати твори Л. Бистрової-Дробот, С. Двірняка, В. Загороднюка, Г. Зленка, В. Ковтуна, Марії Курінної (А. Жили), К. Мордатенка, М. Пасічника, І. Проценка, М. Сингаївського, В. Шептекити та ін.

У циклі Г. Зленка “Стеблівські візії”, поряд із творами про Т. Шевченка, А. Міцкевича та Марка Вовчка, вміщено вірш “У Нечуєвій оселі”. Це варіація на тему відвідання меморіальних місць, пов'язаних із митцем. Постать І. Нечуя-Левицького репрезентована в творі опосередковано – через ставлення до його пам'яті з боку іншого відомого діяча. Таким є академік М. Рильський. Ліричний герой твору фіксує, з якою шаную ставиться визначний відвідувач до оселі класика українського письменства: “Нечуїв дім Максим одвідав Рильський... / Я йшов слідком – і раптом спостеріг: / Поет не враз переступив поріг, / А перше хаті уклонився низько” [8, с.98].

Вірш М. Сингаївського “Живлюща крона” зі збірки “Родове дерево” (1988) оспівує велич і красу рідного краю: чарівливу природу і “слово щире”: “Тут усе – для Батьківщини, / Від народження до смерті”. Це зокрема духовний спадок, що залишився від невмирущої української класики:

*У квітучій щедрій кроні
кожна гілка вам підкаже:
то ж – сини її невтомні,
то – живлюще серце наше.*

*Мов життя мого окраса,
мов душі снага жадана –
проза Мирного Панаса
чи Левицького Івана [28, с.73].*

У вірші автобіографічного забарвлення “Спокутне” з присвятою В. Симоненку В. Ковтун сумує з приводу того, що їх якимось не здружили терени Черкащини – “чи літо корсунське, а чи весна”, хоча жили, працювали, творили в один і той же час: “Дивились на одні і ті ж пейзажі, / Ще Нечуєм оспівані не раз... / Тут кожен залюбки тобі покаже, / Де під каштаном спочивав Тарас” [10, с.32]. Тож із підтексту поезії випливає, що обидва митці орієнтувалися на подібні ідеали, національні витоки як продовжувачі справи Т. Шевченка й І. Нечуя-Левицького.

Вірш К. Мордатенка “Пам'яті Нечуя-Левицького” зі збірки “Українгеліє” (2009) відкривається красномовним епіграфом. Це рядки з листа письменника до Н. Кобринської від 13 вересня (25 вересня за н. ст.) 1900 року. В них Іван Семенович жалкує з приводу того, що навіть актори та хористи української трупи “балакають якимсь жаргоном, а не українською мовою. Виходить, що й вони тільки українські штукарі-промисловці, та й годі! З української пісні, з українського штучництва мають хлібець, ще й добрий, – і нехтують народною мовою в житті та в щоденній життєвій розмові” [16, с.5]. Відтак К. Мордатенко репрезентує І. Нечуя-Левицького носієм українськості, оборонцем національних святинь. Це не просто письменник. Нечуй “крізь пустелі, вітри з фіваїдських печер / Наливайковим шляхом в безсмертя / українську державність у слові простер”, “Гонти, Лисенка-Вовгура дух воскресив” [16, с.5]. Це борець проти малоросійства й перевертенства, нетямучості та пристосовництва хохлів-гречкосіїв (“дужість правди сильніша за ретязь”, “моральності витоки в рідній землі”), котрий протиставив силам реакції гасло просвіти: “На клювання орлів та жаління гадюк / боронився просвітницьким рухом!” [16, с.5]. Невипадково автор вірша згадує поряд І. Нечуя-Левицького та юнаків-крутянців, що стали на захист УНР. Адже жертвовність і одержимість цих оборонців української державності була перейнята від попередніх генерацій, від таких патріотів, як Нечуй: “Він останні у Києві дні доживав, / як героїв перепоховали // на могилі Аскольдовій іменням Христа! / Кров'ю вмиються ті, хто гиржали... / Українська народна республіка – Так! / Наш Левицький – це совість держави!” [16, с.5]

“Літературна Україна” від 10 червня 2010 року вмістила віршовану “Спробу поетичного репортажу з Шевченківського свята на Житомирщині” М. Пасічника. Автор вирішив стати ліричним літописцем щорічних Кобзаревих урочистостей, які випало проводити на Поліссі. З радістю повідомивши, що “з травневою Шевченківською хвилею / Прибилися в Житомир друзі милі”, М. Пасічник називає учасників цього дійства – В. Баранова, О. Вертіля, А. Кичинського, В.

Шкляра, В. Яворівського та інших митців, що прибули вшанувати великого поета: *“Ніс кожен почуття сюди свої, / Коли в садах гуділося хрущеві, / Й Тараса поминали у сім’ї – / Тій, вольній, новій, хоч і Кайдашевій”* [20, с.2]. Відтак із волі автора у творі переплелися поняття “Тарасова сім’я” і “Кайдашева сім’я” як свідчення того, що українська спільнота й за вимріяних Кобзарем часів – за доби державної незалежності не позбулася своєї схильності до дріб’язкової сварливості та одвічних чвар, котрі так дотепно висміював І. С. Нечуй-Левицький. Тож сміх класика актуальний і в сьогоденні.

Поетичні варіації на теми “Кайдашевої сім’ї” І. С. Нечуя-Левицького виникають у театральному середовищі. 20 грудня 2000 року на сцені Київського Молодого театру відбулася прем’єра трагікомедії Н. Дубіної “Кайдаші” за творами класика (режисер М. Яремків). За словами О. Раскіної, *“Молодий театр інтерпретував твір Нечуя-Левицького як історію позанаціонального “каїнового сімейства”, де Авелем виявився старий Кайдаш, який утопився з горя, а каїнами – решта членів його сім’ї”* [26]. Традиційно роль Омелька в цій виставі протягом багатьох років виконує улюбленець публіки, народний артист України В. Шептекита. Актор настільки зріднився зі сценічним Кайдашевим світом і його проекцією на сучасність, що перелив свої почуття та бачення в ліричні рядки. О. Раскіна, наголошує, що він *“не тільки майстерно й натхненно зіграв Омелька, а й разом із режисером сформував ідейно-філософське тло постановки”* [26]. Вірш В. Шептекити “Кайдаші” є ліричним зрізом тих проблем, які порушив І. С. Нечуй-Левицький і які й до сьогодення часто актуалізуються (*“Яксь химерна мішанина літер – / Немов летів і раптом вицхнув вітер, / Заплутавшись у піддашші в соломі, / Занісши зерна досі невідомі, / У чорнозем, тутешній ґрунт родючий / І зав’язалося, укоренилося болоче / І приросло до сонця й під дощі / Рослиння дивне людське – Кайдаші”*). Поетичні сентенції автора, що ґрунтуються на творчому досвіді І. С. Нечуя-Левицького та інтерпретаційній майстерності Н. Дубіної в показі абсурдності вчинків героїв, позначені афористичністю (*“Омелько з Чумаком зберуть врожай / І на той світ: як звали, поминай”, “В одноманітному до одуріння танку / Усі тупцюють з вечора до ранку”*). Промовистим є фінал вірша В. Шептекити, що співвідноситься з висновками та спонуками, які виносить глядач після перегляду трагікомедії (*“Свій хресний хід здійснили Кайдаші. / Прийшли до нас на сповідь в сьогодення. / Амністія їм наша і прощення”*).

У вірші С. Двірняка “Пам’яті І. С. Нечуя-Левицького: до 180-річчя з дня народження” (2018) підкреслюється, що слово митця, голос *“його безсмертної душі”* звертається до всього світового українства. Це один із важливих об’єднавчих чинників для нашої національної спільноти в планетарному масштабі: *“Лунає голос той з Стеблева, / Луна до Дону і Карпат, / У Мельбурні, і Вінніпезі, / Де мешкає український брат”* [24]. Різноманітні й розмаїті персонажі письменника (*“Балабуха і Кайдаші, / І комарівська Василина... / Нечуєві герої всі...”*) несуть в собі код нації, її самобутні риси (*“У них дзвінка барвиста мова, / Народом створені пісні”*). Тож стежка до великого краянина не заростає, а скликає нових шанувальників (*“Приходьте, люди, до Нечуя / В хатину скромну на Росі”, “Вклонітесь пам’яті Нечуя, / Хай славиться його ім’я”*).

У віршах херсонського поета В. Загороднюка, що є уродженцем подільського краю, констатується живописна майстерність і симфонізм прози автора “Миколи Джері” та “Кайдашевої сім’ї”. Твір “Раставиця” (2019) надиханий початковою пейзажною замальовкою першої з названих повістей, котру в шкільні літа ми вивчали напам’ять. Для когось із учнів, можливо, це здавалось каторгою, а ось авторові даного вірша Нечуїв краєвид гармонійно ліг на душу, ставши свідченням і неперевершеного таланту хрестоматійного митця, і досконалості та неповторності української природи. Тож В. Загороднюк, уже з вершин своєї зрілості, проникає в творчу лабораторію класика, чий тексти такі знайомі й читані-перечитані ще з малих літ:

*Нечуй-Левицький Раставицю,
Неначе пензлем, описав.
Така краса і не наснитися...
І де такі він фарби брав?!
Чи в росянистому світланні,
Чи купував у солов’їв,
А чи цідив тумани ранні
І потім в серці довго грів,
Націджене туманне мливо,
А потім довше ще тримав,
Лиш потім впевнено й красиво
Дошукувався відтінків барв [22].*

Оці нюанси, дивовижні за простотою і водночас вишуканістю художні деталі роблять ліризовану прозу І. Нечуя-Левицького неперебутньою, прилучають до вічності, знову й знову приваблюють до себе читачів новітніх часів справжніми чарами: *“А Раставиця загадково / Несе їх тисячі віків. / І тиху воду, й гарне слово, / Які, мов диво, я зустрів”* [22].

У вірші В. Загороднюка *“У пошуках скрипки твоєї душі...”* (2019) відчутне звернення до образного світу обох згаданих повістей. Їх автор – І. Нечуй-Левицький – опосередковано виступає в ролі своєрідного посередника у взаєминах закоханих:

*У пошуках скрипки твоєї душі
Прослухав мільйони симфоній,
Де струни сварилися, мов Кайдаші,
І ноти тікали моторні.
І гралася скрипка твоєї душі
У мене на пружній долоні,
Де струни мирилися, мов Кайдаші,
Що келихи випили повні* [7, с.68].

За допомогою антитези (*“струни сварилися”* – *“струни мирилися”*), гіперболізованих виразів (скрипка душі *“грає сто років для мене”*, *“у звуках мільйонних симфоній”*) В. Загороднюк передає складність і непередбачуваність, глибину та неповторність любовних почуттів героїв. І їх переживання такі ж справжні, як і в житті та творчості Нечуя (*“Зійшлися до мене усі Кайдаші / І копи емоцій їх повні”, “Натхненно заслухались всі Кайдаші, / І звуки для мене зелені / Вони посилали, мов квітку весни”*). Ця суголосність просто дивовижна, надихаюча, всезагальна: *“І чулися звуки симфоній, / І скрипку душі відшукавши, вони / Співали із нею в Херсоні”* [7, с.69].

Поезія корсунської авторки Марії Курінної (А. Жили) *“Івану Нечую-Левицькому”* перейнята гордістю за рідний край і сповнена чуттями любові до нього (*“Пишаюся, що я живу в Надроссі, / Що це моя прабатьківська земля, / Де мак ярить у золотім колосі, / Де жайвір її в пісні прославля, // Де зваблюють ромашки і волошки... / В душі від красвидів ніжний щем, / І, як в дитинстві, хочеться хоч трошки / Пірнути в траву, вимити дощем”*). Усе це *“свята земля, оспівана Нечуєм, / З левадами і вербами... І Рось...”*), тож це висока честь жити в такому благословенному куточку України. Поетеса наголошує на патріотизмі як визначальній рисі митця, що став зразком для наступних поколінь українців (*“Любив свій край і рідну свою мову, / Її плекав і людям дарував. / Для українця мова – це основа. / Її цінити він заповідав”*). У вірші наводяться традиційні констатації та побажання, характерні для панегіриків (*“Нечуй-Левицький – наш земляк”, “Його учення хай нас окриля”*), але такий нахил до трафаретності аж ніяк не позбавляє вірш задушевності і щирості.

У вірші Л. Бистрової-Дробот *“Я з того краю, що Нечуєвим зветься”* теж передається захоплення щедротами рідної землі. І на першому плані – духовні цінності, що передаються від покоління до покоління. Героїня твору *“з тих країв, де слово, мов магнітом, / До себе щирю душу приверта”*, вона закорінена в кращі традиції своєї малої батьківщини:

*Я з того краю, що Нечуєвим зветься,
І де Шевченко по росі ходив,
Де гул століть у наших грудях б'ється,
Де із Росії я набираюсь сил* [1, с.35].

Художній світ І. Нечуя-Левицького, органічно закорінений у щедротний ґрунт Центральної України з її природою, людьми, традиціями і звичаями, не раз надихав на творчість митців різних епох. Так, у вірші *“Раставиця”* Т. Коломієць використала як епіграф рядки з письменникової повісті *“Микола Джеря”*: *“Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця, неначе передражнює здорові річки, як часом маленькі діти передражнюють старших”* [11, с.3]. Цей витворений І. Нечуєм-Левицьким образ спонукає поетесу як до розмірковувань над власною літературною діяльністю та її перспективами, так і над долею рідного краю: *“Якою ж краплинкою ти, Раставице, / В моїй залишилась крові?”, “Якою краплинкою ти, Раставице, / В нащадках озвешся моїх?”* [11, с.3].

У вірші херсонського поета І. Проценка *“Біля осіннього багаття”* ліричний герой із багатим учительським досвідом, осмислюючи й підсумовуючи свій життєвий шлях, на пораду запрошує *“красу письменства”* – Г. Сковороду й І. Котляревського, Є. Гребінку й М. Шашкевича, Т. Шевченка й Марка Вовчка, Л. Глібова та Б. Грінченка, Панаса Мирного й І. Франка, О. Кобилянську та М. Коцюбинського... Серед цього загалу особливо виділяється *“митець пера*

Нечуй-Левицький” із своїми знаковими полотнами “Микола Джеря”, “Бурлачка”, “Хмари”. З минувшини в сучасність прозирають “сумнозвісні / Батьки і діти Кайдаші” [25, с.32]. Персонажі, що ввійшли у свідомість цілих поколінь, бентежать душу героя-вчителя: “Хіба згорять поміж конспектів / Художні образи людей, / Природні описи України / І животворний звук речей” [25, с.32]. Осмислені Нечуєм явища і постаті мимоволі проєктуються ліричним героєм на сучасність: “Хіба в наш час перевелися / В “Бурлачці” типи глитаїв: / Міністри жита і пшениці / Людського поту й мозолів, / Міністри сала та олії / І губернатори наскрїзь, / Свої домашні ж бо міністри, / Володарі “мужицьких сліз” [25, с.32].

Звертався до постаті І. Нечуя-Левицького в своєму поетичному доробку й автор даної статті. Це зокрема вірш-фантазія “Нечуївна”. Твір написаний за мотивами вже згаданого кінороману П. Яценка “Нечуй. Немов. Небач”. Як відомо, в ньому йдеться про доньку письменника, про існування якої той дізнається незадовго до смерті. “Дуже красива й талановита панна”, – говорить про неї героїня твору Амброзіна Фурц, не забувши сказати добре слово й про матір дівчини, тобто кохану Нечуя – Немов. Ніби для заспокоєння митця співрозмовниця додала: “Ви були її найбільшим коханням” [45, с.139]. Вірш-фантазія “Нечуївна” – відгук на цей епізод:

*Прийшла в цей світ неждано-несподівано
Луною фантастичного кохання.
Як пісня солов'їна недоспівана,
Як відблиск незабутнього світання.
“Нечуївна...” А гадка поза гадкою:
“Чи краще б називатися Немовною?
Небаченою Мрією-загадкою?
Чи Альбою прощально-світанковою?..
Як Нимидорою Любов безгрішная
Перед Миколою змогла на мить з'явиться,
В мені побачте Ви Немов свою колишнюю,
Мій таточку Нечуй!.. Нечуй-Левицький...” [23].*

У мініатюрі “Засилля Балабух” йдеться про неприємну реальність: у письменника, попри його славу, було чимало недобррозичливців типу неперевреного недовченого “академіста” Марка з сатиричної повісті “Старосвітські батюшки та матушки”:

*В житті й по смертоньці Нечуя тлінні моці
Балабухи, мов пси, терзають денно й ноцно [23].*

Двовірш “Нечуй” обігрує літературне найменування митця, взяте від назви стійкої до буревіїв рослини (нечуй-вітер):

*Нечуєм він назвався – хоч на плаху!
Та вмів почути кожного невдачу [23].*

Мініатюра “Стеблівський рецидивіст” відтінює неповторну здатність письменника смішити своє оточення, знаходити комічне ледь не на кожному кроці:

*З Нечуєм небезпечно зустрічатись –
З ним можна з реготу й кишки порвати [23].*

У вірші “Діалог” із циклу “Псевдонімні пародії” обігрується основне літературне найменування письменника. До твору взято як епіграф рядки “Шукаю-питаю / зеленої руті...” з вірша П. Куліша “Lago Maggiore”, написаного на Великому озері в Італії:

*“Україна: Нечуй не хоче нічого й чути
Про московство, бо то є отрута.
Куліш: Україно! Я дам йому руті,
Аби про нечуйство забути [23].*

Інший твір – акровірш-портрет “Буржуазний націоналіст” (Іван Нечуй-Левицький)”. У ньому один із убивчих ярликів радянського часу переакцентовано: те, що протягом багатьох десятиліть вважалося непростим гріхом митця, є його безперечною заслугою перед Україною.

*Інтелігент, палкий українофіл,
Він думав про народ, а не про себе.
Академіст із вітчизняних ФіВ
Науку рухав і просвітницькі потреби.*

*Над краєм звів духовності палац
Енергією серця і словесних праць.*

*Чекав, щоб рабський дух навіки зник
У малоросів, щоби дзвін весни
Й свободи завше чувся голосний* [17, с.48].

Постать І. Нечуя-Левицького з плином часу стає все зримішою для українського загалу. Відійшли у минуле численні упереджені поцінування його діяльності та творчості, припинився дозований та обмежений друк осяжного ужинку. Призабулися несправедливі ярлики. За доби незалежності багато рідкодруктованих текстів митця знайшли нарешті свого широкого читача. Хоча повного видання творів І. Нечуя-Левицького так і немає. Але є міриади повних любові до його доробку сердець шанувальників. Сподіваємось, що серед цієї маси народяться й нові ліричні присвяти, що увиразнять образ митця. І до чергового ювілею визначного письменника, певно, буде підготовлено нову антологію “Нечуй поетичний”, або подібну, у значно ширшому форматі.

P.S. Висловлюю щиру вдячність працівникам Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесея Гончара та Корсунь-Шевченківської районної бібліотеки Черкаської області за допомогу в підготовці даної статті.

Література

1. Бистрова-Дробот Л. Цвіт душі моєї: лірична сповідь: поезії. Корсунь-Шевченківський, 2016. 208 с.
2. Блохіна Т. Нечуєзнавець, якого не замінити [С. Хаврусь]. *Надросся*. 2017. 20 липня. С.9.
3. Браславський С. Іван Нечуй-Левицький. К. – Харків: Укрдержвидав, 1944. 20 с.
4. Вовчанівська Г. Невмируще слово земляка: до 175-річчя з дня народження І. С. Нечуя-Левицького. *Надросся*. 2013. 26 листопада. С.1.
5. Грінченко Б. Поезії. К.: Рад. письменник, 1965. 469 с.
6. Жандармські і цензурні документи про творчість Івана Нечуя-Левицького: зб. архівних матеріалів / упоряд. С. Хаврусь. Черкаси: Кур'єр, 2012. 56 с.
7. Загороднюк В. “У пошуках скрипки твоєї душі...”: вірш. *Степова симфонія: антологія творів херсонських письменників: збірка творів*. Херсон: Айлант, 2019. С.68-69.
8. Зленко Г. Стеблівські візії: цикл. *Барвінковий цвіт: антологія творів митців слова Корсунь-Шевченківщини / автор проекту, ред., укладач-упорядник В. О. Метелиця*. Т.1: Літературна творчість освітян. Корсунь-Шевченківський, 2012. С.97-98.
9. Каталог виставки пам'яті Івана Левицького-Нечуя: 1838-1918-1928 / Всеукр. АН; Музей українських діячів науки і мистецтва. К., 1928. 69 с.
10. Ковтун В. Спокутне. *Ковтун В. Молось на імення твоє: поезія, проза*. К.: Криниця, 2008. С.32.
11. Коломієць Т. З болочим серцем влад: вірші. *Вітчизна*. 1990. № 5. С.2-8.
12. Коляда І. “Вічний бурлака нашої літератури”: Іван Нечуй-Левицький. Життєпис. Національно-культурний вимір: монографія / Ігор Коляда, Володимир Ткаченко, Олександр Терещенко. Харків: Ранок, 2019. 448 с.
13. Кононенко М. Хвилі: збірка віршів. К.: Смолоскип, 1994. 407 с.
14. Легіт Андрій. Відлуння душі: збірка поезій. К.: Основа, 2004. 295 с.
15. Легіт Андрій. Калинові шуми: вибрані поезії: 1945-1993. К.: Укр. письменник; Вир, 1994. 134 с.
16. Мордагенко К. Українгеліє: поезії. К.: Просвіта, 2009. 32 с.
17. Немченко І. “Буржуазний націоналіст”: Іван Нечуй-Левицький: акровірш. *Немченко І. Квітка України: вірші*. К. – Херсон: Просвіта, 2005. С.48.
18. Нечуй поетичний / ред. В. Т. Поліщук. Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2008. 72 с.
19. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10 томах. К.: Наукова думка, 1968. Т.10. 587 с.
20. Пасічник М. Спроба поетичного репортажу з Шевченківського свята на Житомирщині. *Літературна Україна*. 2010. 10 червня. С.2.
21. Поліщук В. Т. Поетичне слово про Нечуя. *Нечуй поетичний / ред. В. Т. Поліщук*. Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2008. С.3-10.
22. Приватний архів В. Загороднюка (м. Херсон).
23. Приватний архів І. Немченка (м. Херсон).
24. Приватний архів С. Двірняка (Черкаська обл., с. Шендерівка).
25. Проценко І. Вечірні вогні: вірші. Херсон: Просвіта, 2000. 60 с.
26. Раскіна О. Простимо Кайдашів? [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dt.ua/CULTURE/prostimo_kaydashiv.html
27. Сергій Хаврусь: півстоліття на ниві культури: зб. матеріалів та пісенних творів / упоряд. А. Хаврусь. Черкаси: Кур'єр, 2009. – 108 с.
28. Сингаївський М. Родове дерево: вірші та поеми. К.: Рад. письменник, 1988. 157 с.
29. Степанюк І. Струмують дні: поезії та оповідання. К.: Рад. письменник, 1965. 144 с.

30. Тараненко М. П. Іван Нечуй-Левицький: семінарій. К.: Вища школа, 1984. 183 с.
31. Хаврус А. "Нечуваний Нечуй". *Надросся*. 2016. 5 липня. С.5.
32. Хаврус С. Л. Божий дар: збірник пісень. Черкаси: Кур'єр, 2004. 131 с.
33. Хаврус С. Л. З Богуславських криниць: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2005. 60 с.
34. Хаврус С. Л. Любов і мрії мудрого Нечуя: літературознавчі розвідки: до 175-річчя з дня народження Івана Нечуя-Левицького. Черкаси: ТОВ "Інтеграл-Технікоімпекс", 2013. 149 с.
35. Хаврус С. Л. Музей І. С. Нечуя-Левицького у Стебліві : путівник. Дніпропетровськ: Промінь, 1989. 47 с.
36. Хаврус С. Л. На екрані – твори І. Нечуя-Левицького та його Стеблів: літературно-мистецькі розвідки, нариси та замальовки. Черкаси: Кур'єр, 2006. 55 с.
37. Хаврус С. Л. Над Россю й Раставицею: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2011. 155 с.
38. Хаврус С. Л. Нечуєва оселя на березі Росі: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2004. 56 с.
39. Хаврус С. Л. Перлина Надросся: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2005. 63 с.
40. Хаврус С. Л. Серце України. *Барвінковий цвіт: антологія творів митців слова Корсунь-Шевченківщини / автор проекту, ред., укладач-упорядник В. О. Метелиця*. Т.1: Літературна творчість освітян. Корсунь-Шевченківський, 2012. С.221.
41. Хаврус С. Л. Стеблів над Россю. За сивої минувшини: краєзнавчий нарис. Черкаси : Кур'єр, 2004. 116 с.
42. Хаврус С. Л. Стеблів у житті та творчості І. С. Нечуя-Левицького. *Хроніка – 2000 – 2001*. Вип.45-46. С.256-259.
43. Хаврус С. Л. Стеблівське диво: літературно-краєзнавчі розвідки: до 175-річчя з дня народження І. Нечуя-Левицького та 200-річчя з дня народження Т. Шевченка. Черкаси: ТОВ "Інтеграл-Технікоімпекс", 2014. 149 с.
44. Хаврус С. Л. Стеблівські зустрічі: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2008. 139 с.
45. Яценко П. Нечуй. Немов. Небач: кінороман. Львів: ЛА "Піраміда", 2017. 148 с.

Немченко І. Образ Івана Нечуя-Левицького в українській поезії. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 17*. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2020. С.30-57.